

Віра Мелешко

ОБ'ЄКТИВНІСТЬ У ДОСЛІДЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА ТА КРИТИКИ

Рецензія на книгу: Наєнко М. К. Історія українського літературознавства і критики: навч. посібник / М. К. Наєнко. – К.: ВЦ “Академія”, 2010. – 520 с.

Поява книги “Історія українського літературознавства і критики” – закономірна. Адже автор – доктор філологічних наук, професор кафедри теорії літератури і компаративістики КНУ імені Тараса Шевченка, лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка Михайло Наєнко – віддавна цікавиться національною наукою про літературу, розвитком її в контексті світової. Проте рецензований навчальний посібник представив дещо іншого Михайла Наєнка – науковця й педагога-методиста, який переймається насамперед проблемою донесення до студентства найвагоміших складників світового і вітчизняного літературознавства.

Композиційно посібник складається з десяти розділів та довідки “Літературні критики, історики і теоретики літератури”.

Перший розділ – вступний, загально-теоретичний: автор пропонує власне тлумачення термінів “літературознавство”, “літе-

ратурна критика”, “поетика”; розмірковує про об'єктивність у дослідженні творчості; простежує зв'язки між літературознавством і “тими гуманітарними науками, з яких воно вийшло і потребу у взаємодії з якими постійно відчуває” [с. 8] та з іншими науковими дисциплінами. Тут же, у вступі, наголошує: основним принципом “літературознавця є аналітизм”. І цього принципу, додамо, сам дотримується у своїй “Історії...”, підтверджуючи таким чином єдність між теорією та практикою.

Підкреслюючи особливу дискусійність проблеми “періодизації <...> процесу літературознавства” [с. 12], Михайло Наєнко переконливо доводить необхідність її розв'язання. У розвитку європейського літературознавства, “до якого в XI–XII ст. долучилося й українське” [с. 14], він виокремлює п'ять історичних періодів: 1. Античний (V ст. до н. е. – V ст. н. е.); 2. Середньовічний (V – XV ст.);

3. Ренесансний (XV – XVIII ст.); 4. Романтичний (кінець XVIII – середина XIX ст.); 5. Період реалізму і дальший розвиток історичної школи (друга половина XIX ст.); 6. Період символістський (модерністський) (протягом XX ст.). Означення цих етапів у розвитку літературознавства підтверджує тезу автора “Історії...” про своєрідну залежність аналітичної думки літературознавців від художнього процесу [с. 12].

Простежуючи давній період українського літературознавства, науковець віднаходить такі його форми, як фольклорне та художнє літературознавство. З метою їх тлумачення він апелює до конкретних літературних зразків, письменницьких імен, вдається до узагальнень, на кшталт “У художньому літературознавстві немає чітких наукових дефініцій чи висновків; у всіх випадках письменник вдається до образних означень літературних явищ...” [с. 24]. Усе це для того, аби пересвідчити реципієнта в тому, що професійне літературознавство з’явилося на підготовленому ґрунті.

Переконливими вважаємо характеристики найдавніших форм наукового літературознавства [с. 26–29]; розгляд відродження аналітичного літературознавства в епоху Ренесансу [с. 26–29]; визначення традиційного й нового в ренесансних поетиках, творених за зразками “Поетики” Арістотеля [с. 32–33]; інформацію про перші спроби творення національних історій літератур [с. 40–42] тощо.

Якщо в другому розділі акцент зроблено на європейському літературознавстві, то в наступних – на українському. Це стосується й вислідів про становлення історичної школи. Михайло Наєнко вдається до описово-аналітичного методу, аби обсяжніше подати етапи її формування, повно назвати імена і дослідження її зачинателів (І. Срезневський, М. Максимович, О. Бодяньський, члени “Руської трійці”, М. Костомаров, П. Куліш, Т. Шевченко та ін.).

Авторською оригінальністю позначене виокремлення в історичній школі кількох напрямів, у тому числі культурно-історичного “народницького” та психологічного. Цьому останньому напрямку присвячено п’ятий розділ наукового дослідження. Бачимо, що Ми-

хайло Кузьмович, на відміну від інших літературознавців, твердить не про психологічну школу, а про напрям в історичній школі, додаючи, що найпомітніший слід у його утвердженні “залишив в українському літературознавстві Іван Франко” [с. 152–161].

Попри тезу про об’єктивність літературознавця, автор “Історії...”, торкаючись особливостей науки про літературу межі XX–XXI сс., вдається до суб’єктивних оцінок і висновків. Хоч, переконані, це – закономірно, бо, цитуємо професора Наєнка, “література <...> – живий організм”, а ті, хто її вивчає, додамо від себе, – люди, які поєднують мову науки та мову емоцій.

Отже, рецензована праця прикметна:

1. Винятковою інформаційністю. Автор повертає до науково-навчального обігу огроми імен, головно – представників вітчизняного літературознавства та критики.

2. Паралельним розглядом розвитку літературознавства і його складника – літературної критики. Хоч усе-таки більший наголос зроблено на працях, які стосуються теорії та історії літератури.

3. Зверненням до питань сучасного літературознавства, зокрема канону письменників, феміністичних студій, традиційного та нетрадиційного підходу до аналізу класики тощо.

4. Свої навчальним спрямуванням, адже вона – посібник, який на правду допоможе студентам підвищувати рівень знань, сприятиме здійсненню ними самостійної навчальної діяльності. “Історія...” відзначається коректністю змісту, повнотою розкриття основних положень, використанням сучасної загальноприйнятої наукової термінології, практичною спрямованістю наукового матеріалу. Важливо, що М. Наєнко поєднує аналіз із синтезом; особливо такий підхід спостерігаємо в сконцентрованому вигляді в кінці другого розділу посібника [с. 85–87]. Певно, що такого рівня узагальнення не зайвими були б і в інших розділах роботи, особливо – в останньому.

5. Полемічністю, гостротою авторських суджень. Саме це – основа всього навчального посібника, позиція М. Наєнка – людини, громадянина, науковця.

